

Розділ 2

Мистецтвознавство

Part 2

Art Criticism

https://doi.org/10.31516/2410-5325.069.08

УДК 784.071.2:398](477)(045)

Г. М. Бреславец, кандидат мистецтвознавства, старший викладач,
Харківська державна академія культури, м. Харків

gala.ojra@gmail.com

http://orcid.org/0000-0002-8119-4980

РЕКОНСТРУКЦІЯ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТУ У ТВОРЧОСТІ МАР'ЯНИ САДОВСЬКОЇ¹

Розглянуто специфіку реконструкції фольклорного тексту у творчій діяльності української акторки та етноспівачки М. Садовської в контексті зміни культуротворчих і мистецьких парадигм. Проаналізовано музичний матеріал аудіоальбому «Весна» («VESNA/SPRING», Mariana Sadovska & Christian Thome) й доведено, що особливості реконструкції фольклорного тексту виявляються на рівні створення М. Садовською власної «фольклорної» картини світу, у якій простежується домінуюча роль суб'єктності в утворенні смислу та організації музичного тексту. Виявлено, що для виконавського стилю М. Садовської характерні насиченість експресивністю й драматизмом; повнозвучність забарвлення вокального тембру; поєднання емоційного декламування, звуконаслідування з автентичною манерою співу. З'ясовано, що виконавська реконструкція фольклорного тексту базується на глибокому опануванні специфіки і закономірностей народнописанної традиції та професійній виконавській репрезентації у синтезі з музичною театралізацією.

Ключові слова: *Мар'яна Садовська, аудіоальбом «VESNA/SPRING», Mariana Sadovska & Christian Thome, реконструкція фольклорного тексту, виконавський стиль.*

Г. Н. Бреславец, кандидат искусствоведения, старший преподаватель,
Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

РЕКОНСТРУКЦИЯ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТА В ТВОРЧЕСТВЕ МАРЬЯНЫ САДОВСКОЙ

Рассмотрена специфика реконструкции фольклорного текста в творческой деятельности украинской актрисы и этно-певицы М. Садовской в контексте изменений культуротворческих и художественных парадигм. Анализ музыкального материала аудиоальбома «Весна» («VESNA/SPRING», Mariana Sadovska & Christian Thome) доказывает, что особенности

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

реконструкции фольклорного текста проявляются на уровне создания М. Садовской собственной «фольклорной» картины мира, в которой прослеживается доминирующая роль субъектности в создании смысла и организации музыкального текста. Обнаружено, что для исполнительского стиля М. Садовской характерны насыщенность экспрессивностью и драматизмом; полнозвучность окраски вокального тембра, объединение эмоционального декламирования, звукоподражания с аутентичной манерой пения. Выяснено, что исполнительская реконструкция фольклорного текста базируется на глубоком владении спецификой и закономерностями народно-песенной традиции и профессиональной исполнительской презентации в синтезе с музыкальной театральностью.

Ключевые слова: *Марьяна Садовская, аудиоальбом «VESNA/SPRING», Mariana Sadovska & Christian Thome, реконструкция фольклорного текста, исполнительский стиль.*

G. N. Breslavets, Candidate of Art Criticism, senior lecturer, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

FOLKLORE TEXT RECONSTRUCTION IN THE WORKS OF MARIANA SADOVSKA

The aim of this study is conditioned by the cultural and creative role of a contemporary performing process, which is connected with the folklore text reconstruction in different music and theatrical art genres. The purpose of the study is to reveal the features of Ukrainian folk singer and actress Mariana Sadovska's performing style; to determine the specific features of a folklore text reconstruction as the basis of an artist's creative activities.

Research methodology. Cultural approach involved in the article made it possible to consider the creative activities of M. Sadovska (both as a singer and an actress) in a broad cultural context. The activity approach contributed to the professional specific definition of the folklore text reconstruction in the artist's creative search.

Results. The creative project "Spring" (VESNA / SPRING, 2015) by M. Sadovskaya in the collaboration with German musicians Christian Thome (drums, electronic music, etc.) and Markus Braun marked two years of an extraordinary work with Ukrainian folklore culture. For M. Sadovska, this project was the embodiment of her own experience of Ukrainian folklore studying and collecting, as well as projecting her own sense of the world's ethno-nature, human feelings and destinies. Seven compositions of the album reveal the philosophy of perceiving the world as the basis of life in Love and the search for Truth.

Novelty. An attempt is made to examine creative activities of M. Sadovska in the context of contemporary folklore text reconstruction performance and its stylistic form.

The practical significance. The cultural approach and the method of reconstruction made possible the further study of an artistic reconstruction issues and folklore text interpretation through individual performing styles of an artist who has created in the field of music and theatrical experiments in modern cultural space.

Conclusions. 1) Creative activities of M. Sadovska are constantly in the situation of a polylogue between the Author's subjectivity, tradition and cultural space.

2) The specific character of the folklore text reconstruction in M. Sadovska's creative process reveals itself in the creation of her own "folklore" picture of the world, which traces the dominant role of subjectivity in the formation of meaning and text organization. The creative practice made by Mariana Sadovska has an idea of combining her own improvisation with authenticity in its natural coexistence.

3) M. Sadovska's performance style is full of expressiveness and drama, full-tone vocal timbre, a combination of emotional recitation and authentic singing style. Performance reconstruction of the folklore text is based on a deep mastery of specific patterns of the folk tradition, and professional performing representation in the synthesis with music instrumental theater.

Keywords: *Mariana Sadovska, «Spring», folklore text reconstruction, performance style.*

Актуальність теми дослідження. Актуальність обраної теми зумовлена культуротворчою роллю сучасного виконавського процесу, який пов'язаний з реконструкцією фольклорного тексту в різних жанрах музичного мистецтва.

Постановка проблеми. Сучасному етапу розвитку української музичної культури притаманно бути пов'язаним зі зростаючою роллю інтерпретування та змістовного осягнення фольклорного тексту і специфікою його реконструкцій у різних сферах професійної музичної діяльності (Бреславець, 2018). У статті вперше розглянуто творчість М. Садовської в контексті сучасної виконавської реконструкції фольклорного тексту та її стилізаційної форми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам сучасних багатозначних інтерпретацій фольклорного джерела в музикознавстві, його інтертекстуальних взаємодій присвячені дослідження вітчизняних науковців І. Коновалової, В. Москаленка, О. Мурзіної та ін. Питання звукообразності виконавського стилю ґрунтується на дослідженні Н. Рябухи про звуковий образ як смислову модель світу. На думку дослідниці, реалізація звукообразної ідеї в сучасній музиці індефікується як «творчий процес обмірковування й конкретизації концепції музичної форми, тембрового звучання, що відповідає інструментальному складу або типу голосу, у результаті чого осмислюється звукообразна концепція тексту» (Рябуха, 2012, с. 267). Музичну естетику виконавських стилів сучасних українських етноспівачок С. Карпенко, О. Кулик, О. Шишкіної, А. Чеберенчик у своїх працях вивчає В. Осипенко. Суб'єктно-образна система фольклору, розглянута в дослідженні О. Івановської, дозволила визначити ступінь суб'єктності індивідуальної професійної творчості, «елементи якої перебувають у ситуації рівноправного полілогу між суб'єктністю етносу, соціуму та індивіда, кожний з елементів тріади домінує залежно від історичних, соціокультурних і

жанрових особливостей» (Івановська, 2007, с. 4). Вивченню української музичної культури, на основі розробки категорії «картина світу», проблематиці взаємодії фольклорно-автентичної та академічної сфер музичної культури та моделювання картини світу національної музичної культури як цілісності присвячено дослідження І. Романюк (Романюк, 2009, с. 1), що вможливило розглядати особливості реконструкції фольклорного тексту на рівні створення М. Садовською власної «фольклорної» картини світу. Також розробленню типологічної систематизації форм і проявів реконструкції фольклорного тексту як цілісної культуротворчої системи присвячено дослідження автора статті (Бреславець, 2018).

Мета статті — розкрити особливості виконавського стилю української фольклорної співачки та актриси Мар'яни Садовської; визначити специфіку реконструкції фольклорного тексту як основи творчої діяльності мисткині. Об'єктом дослідження є музичний матеріал аудіоальбому «Весна» («Vesna/Spring»), створений М. Садовською з Христіаном Томе (Christian Tome), в основу якого увійшли яскраві зразки української автентичної співочої традиції в сучасній інструментальній обробці.

Культурологічний підхід, використаний для розкриття проблематики статті, уможливив розгляд творчої діяльності (співацької та акторської) М. Садовської в широкому культурному контексті. Діяльнісний підхід сприяв визначенню професійно-діяльнісної специфіки виконавської реконструкції фольклорного тексту у творчих пошуках мисткині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постать Мар'яни Садовської на теренах української культури несподівана і надзвичайна. Вирішивши в Україні у Львові, здобувши музичну освіту хормейстера та акторську в Молодіжному театрі ім. Л. Курбаса, «пішла у світи» (Польща, Центр театральних практик у м. Гардженіце, «Яра — мистецька група» театру Ля-Мама в м. Нью-Йорку США, зараз творить і проживає з родиною в м. Кельн у Німеччині) та здобула великий мистецький світовий досвід. Для М. Садовської, у репертуарі якої багато різномовних народних пісень, українська традиція передусім пов'язана із фольклорним носієм (фольклорні експедиції співачки) та власною прожитою історією. Використання М. Садовською елементів фольклорного тексту, окремих специфічних прийомів традиційного звукоутворення та музикування (невіддільний музичний інструмент-супутник мисткині — індійська гармонія) дозволяє їй створювати неповторний музичний і сценічний образ. У численних інтерв'ю вона часто каже: «Не я обираю пісні, а вони мене обирають... Я не вигадую, які мені пісні заспівати. Вони "приходять", і я їх виконую». Із тією ж легкістю М. Садовська визначає

свою жанрову прихильність до сучасної музичної стилістики: «Я ніколи навіть не задумувалася про те, у якому жанрі я співаю. Чи це просто фольк, чи це рок. А може, це і є “нова музика”...» (Озеранська, 2015).

Творчий проєкт М. Садовської «Весна» (VESNA / SPRING, 2015) у співаці з німецькими музикантами Христианом Томе (ударні, електронна музика тощо) та Маркусом Брауном (Markus Braun) увічнав два роки надзвичайної роботи з українською народнописенною культурою. Для М. Садовської цей проєкт став втіленням не лише власного досвіду вивчення і збирання українського фольклору, а й проєкцією власного відчуття етноприроди світу, людських почуттів і долей. У семи композиціях альбому розкривається філософія сприйняття світу як основи життя в Любові і пошуку Істини.

Альбом складається з семи композицій: 1) Blessing; 2) Vola; 3) Korabel; 4) Ples; 5) Vesna; 6) Spel; 7) Love, які об'єднані у своєрідний вокально-інструментальний цикл. Кожна з частин має закінчену форму та відповідає певному смислому драматургічному навантаженню.

Частина перша «Blessing» (Благословення, зачин) розпочинається з прадавньої колядки «Ой, як не було Неба і Землі. Ой, Дай Боже!», що спонукає слухача поринути у вирій створення Світу, стати співучасником народження Нового. Динамічність супроводу поєднується з експресивною манерою співу, яка переходить у звуконаслідування обрядових заклинань. Структура музичного матеріалу базується на принципі активізації нашарування обрядової семантики в поєднанні народження світу з народженням нової родини. Саме тому в частині з'являється весільна обрядовість — «Благослови, Боже, і отець, і мати своєму дитяти вік щасливий мати», «Ой, ліпили коровай, ліпили...». Зі зростаючою енергією, на емоційних тональних, ритмічних та динамічних здвигах урешті наприкінці частини настає й загальна кульмінація, яка уособлює тріумф Життя й родючої Сили.

Частина друга «Vola» («Ой, хоч воля, да хоч неволя, да-гой, да-гой звела любов до горя...») протистоїть першій за образною сферою — зрада, втрата смислу життя, віри й надії; і за строфічною формою — текст народної пісні доповнюється сучасним англомовним текстом. Страх перед невідомим спонукає шукати відповідь на запитання: «Куди йти? Де мій дім? Кому я можу довіряти? Де моє серце?», але її немає. Однорідна остинатна фактура супроводу безперервна як течія — така ж холодна, відсторонена. Як і в першій частині, кульмінація настає наприкінці, що підкреслює змістовний драматизм людських почуттів, де образ «за край світу» пов'язує час та простір.

Головною темою *третьої частини «Korabel»* М. Садовська обрала одну з найулюбленіших ліричних пісень з Полтавщини, *моряцьку* «Ой з-за гори, з-за Лиману та й чорна хмара наступає...». На фоні стриманих

ударних, нібито в передчутті бурі, що наближається, звучить солоспів, мелодійна лінія якого то тягнеться і зависає, то переривається. Пристрасний монолог-заклинання (англійською мовою): «не бійся, я з тобою, не втрачай мужність — я допоможу тобі, піднесу тебе вверх за допомогою своєї перемогоносної правої руки. Дивись! Всі, хто проти тебе, будуть принижені та позбавлені честі, всі, хто сперечаються з тобою — всі помруть! Хто бореться проти тебе — буде нічим... не бійся, не бійся... йди до нас... йди до нас!...». Образ перешкод та карколомних подій у житті як і «бурю в синьому морі» можливо пережити й перемогти лише з підтримкою справжнього чоловічого братерства. «Корабель» людської душі здимається над високими хвилями, потопаючи в холодних потоках байдужості. Другий раз монолог звучить як останній призов до боротьби зі стихією. Це один із найдраматичніших моментів циклу. Голос актриси реве й стогне, виринає в гору, зриваючись на несамовитий крик — «...буде нічим!...» і раптом зникає пошепки — «не бійся, не бійся!...».

Частина четверта «Ples» — гротескний запальний танок-коломийка «Ой, плешу, плешу, бо я гроші вижу на каменочку...». Співачка-актриса перевтілюється на героїню пісні Козу із золотими рогами, що спокушає всіх на життєвий вибір — танок як життя: щоб жити — треба платити, щоб мати гроші — треба «плесати». А можна обрати і справжнє кохання (контрастна частина «Розчесує парень кудрі, а дівонька коси»)? Та ні, у сучасному світі правлять гроші (чутно різними мовами), істина відкривається в наступній частині.

Частина п'ята «Vesna» повертає в природну стихію, закликання весни, початку та відродження всього нового: «Ой, лети голуб, вилети, винеси літечко, винеси...». Музична партитура насичена звуконаслідуванням пташиному гомону на різні голоси, звукозображенням звуків природи, прадавніх обрядів викликання птахів. Кульмінацією частини стає проголошення створення нової сім'ї, нової гілки Роду: «Ой там на горі дим та дим, там соловейко гніздо звив, собі галочку запросив. Будь же, Галочко, зо мною, будеш мені жоною,... моїм діточкам матер'ю...», що змістовно й емоційно пов'язано з першою частиною.

Частина шоста «Srel» вводить в інший настрій — важкого родинного життя, у якому швидко промайнули молодість, краса й кохання. Мелодія балади «Ой, виряджала мати сина (я-й) у Крим, у дорогу, а молоду невістку (я-ї) в поле брати льону...» звучить солоспівом без супроводу, як та тополя, що самотньо стоїть на вітру в полі. Спів овіває спочатку один звук, потім напруження додають терпкі співзвуччя. Мелодекламація-монолог (англійською мовою) «... йди звідси! йди звідси!! геть!!.. зневічена молодість, моя дорога, покалічена молодість,

втрачений час, мої дороги...» переплітається зі співом: «пуста молодість, мамо...». Як марево проносяться козацькі хоругви («затріпочуть хоруговки крилами, запорізький лунатиме марш, незаручені ми із милими, цілий полк неодружених нас...») — несправджені мрії та надії — «младість тече, мила мамо, каков вода...», життя «конем» промайнуло: «зневічена молодість, моя дорога, покалічена молодість, втрачений час, мої дороги...», промайнуло — не повернеш: «покалічена молодість, мамо, втрачений час, втрачені роки!...». Спів переходить у несамовитий крик: «йди звідси! йди звідси!! геть!!» як остання боротьба життя зі смертю.

Сьома частина «Love» (епілог) як за своїм символізмом, так і музичною будовою перекликається з іншими частинами, чим поєднує їх в одне ціле. Голос тихо лунає в просторі окремих звуків, контрастних за висотою, ритмікою, вібрацією. «Ой, ти дубе, кучерявий, гиля твоє рясне. Козаченько молоденький, слово твоє красне», «слово да й прекрасное, а чортова думка як я тебе не любила, гула як голубка...». Смиислове коло замкнулось — немає любові там, де зрада; немає життя там, де нема любові. Життя вийшло з Моря (перша частина), у Море й увійшло («горе-море»). «Фольклорна» картина світу М. Садовської базується на простих аппозиціях: життя-смерть, любов-зрада, боротьба-забуття. Спів завершується, залишається лише музика. Інструментальна кода — електро-акустичний перформанс безкінечності життя. Десь там, у звукових глибинах народжується нове, неповторне, осяйне...

Інструментальна партитура циклу насичена багатотембровим забарвленням акустичних та електронних інструментів, голосових нашарувань. Співавтор альбому — перкусист, поліінструменталіст Кр. Томе сміливо використовує різноманітні сучасні стилі, створюючи театралізацію музичного простору. Контрастні за засобами виразності тембральні характеристики образних сфер, що обрані для музичного опрацювання поетичних українських фольклорних текстів і прозаїчних англомовних декламацій. Вони ґрунтуються на зіставленні різноманітних співзвучних акустичних звуків (серед яких дрімба, індійська гармонія, барабани) із жорсткою синтезованою електронікою.

Висновки. Аналітична розвідка обраного музичного проекту вможливила сформулювати наступні узагальнення:

1) Творчість М. Садовської постійно перебуває в ситуації полілогу між суб'єктивністю Автора, традицією та культурним простором.

2) Специфіка реконструкції фольклорного тексту у творчому процесі М. Садовської виявляється у створенні власної «фольклорної» картини світу, у якій простежується домінуюча роль суб'єктивності в утворенні смислу та організації музичного тексту. Творчій практиці Мар'яни Садовської притаманна ідея поєднання власної імпровізації з автентичністю в її природньому співіснуванні.

3) Виконавський стиль М. Садовської насичено експресивністю й драматизмом, повнозвучним забарвленням вокального тембру, поєднанням емоційного декламування з автентичною манерою співу. Виконавська реконструкція фольклорного тексту базується на глибокому опануванні специфіки і закономірностей народнопісенної традиції та професійній виконавській репрезентації в синтезі з музичною театралізацією.

Культурологічний підхід та метод реконструкції вможливив подальші перспективи вивчення питань мистецьких реконструкцій та інтерпретацій фольклорного тексту в індивідуальних виконавських стилях митців, котрі творять у царині музичних і театральних експериментів сучасного культурного простору.

Список посилань

- Бреславець, Г. (2018). *Реконструкція фольклорного тексту в українській музичній культурі останньої третини ХХ — початку ХХІ століття*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 26.00.04). Харківська державна академія культури. Харків.
- Іванівська, О. (2007). *Суб'єктно-образна система фольклору: категоріальний аспект*. (Автореферат дис. ... докт. філолог. наук. 10.01.07 — фольклористика). Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. Київ.
- Озеранська, М. (2015). Мар'яна Садовська: у кожного з нас своє завдання. *CultUA.media — 06.03.2015*. Відновлено з <http://www.cultua.media/marjana-sadovska-u-kozhno-go-z-nas-svo-zavdannja>.
- Романюк, І. (2009). «Картина світу» в системі категорій аналізу музики (на прикладах української музичної культури). (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.03). Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків.
- Рябуха, Н. (2012). Семантико-аксіологічні основи звукообразу в сучасній музиці. *Культура України*, 38, 266–276.
- VESNA / SPRING. Mariana Sadovska & Christian Thome. CD. C & P by flowfish. records 2015. Bestellnummer: ff 0068/. Retrieved from www.flowfish.de.

References

- Breslavets, G. (2018). *Reconstruction of folklore text in the Ukrainian music culture of the last third of the 20th — the early 21st century*. (Thesis for the degree of Candidate of Art Criticism (Ph.D.) in speciality 26.00.04 — Ukrainian Culture (Art Criticism)). Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv. [in Ukrainian].
- Ivanivska, O. (2007). *Subject-figurative system of folklore: categorial aspect*. (Thesis for the scientific degree of the Doctor of Philology in speciality 10.01.07 — Folkloristics). National Taras Shevchenko University of Kyiv. Kyiv. [in Ukrainian].
- Ozeranska, M. (2015). Mariana Sadovskaya: each of us has its own task // *CultUA.media — 06.03.2015*. Retrieved from <http://www.cultua.media/marjana->

- sadovska-u-kozhnogo-z-nas-svo-zavdannja. [in Ukrainian].
- Romaniuk, I. (2009). *“The picture of the world” in the system of music analysis categories (the case of Ukrainian music culture)*. (Thesis for the degree of Candidate of Art Criticism (Ph.D.) in speciality 17.00.03. I. Kotlyarevsky Kharkiv State University). Kharkiv. [in Ukrainian].
- Ryabukha, N. (2012). Semantic-axiological foundations of sound formation in contemporary music. *Kultura Ukrainy*, 38, 266–276. [in Ukrainian].
- VESNA / SPRING. Mariana Sadovska & Christian Thome / CD // C & P by flowfish. records 2015*. Bestellnummer: ff 0068/ www.flowfish.de.

Надійшла до редколегії 11.05.2020 р.